

Phonological Function-based Speech compression system: A Case Study of Movies Before and After the Islamic Revolution

Vol. 13, No. 2, Tome 68
pp. 469-496
May & June 2022

Razieh Kashefi Khishan¹ & Maryam Iraji^{2*}

Abstract

Frequency of compression process in Bybee Approach plays a pivotal role between different characters in dialogues of Persian films. In various historical periods, considering her social status, “woman” less likely has used non-standard Persian language compared to “man”. The main issue of this study is about the frequency of compression process in Bybee approach between two male and female sexes in Persian Movies. Which one of Persian language’s elements has been shown more in studied movies in opinion of Bybee? How the language can challenge the system of feminine and masculine relationships in performances? What is the cultural function of identity in this field? This study was conducted to analyze the phonology of phonetic changes caused by compression in Persian language within two different cultural and social fields. Such differentiation is well revealed in dialogues of movies associated with abovementioned historical periods. In fact, this study indicates that compression has a cultural origin as a social issue and such cultural origin that indicates itself in linguistic or discursive styles of individuals with different social classes. Moreover, analyzing the compressed forms is not just limited to making decision about summarization so that the differences between compressed forms are not just structurally a morphological phenomenon; sometimes, it depends on some functional and social considerations such as gender type.

Keywords: Frequency, Gender, Compression, Cognitive Phonology, Bybee Approach

1. PhD in Linguistics, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7371-507X>

2. Corresponding author: Assistant Professor in Linguistics, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran; Email: mar.iraji@iauctb.ac.ir,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7026-7606>

Received: 1 June 2020
Received in revised form: 26 July 2020
Accepted: 18 August 2020

The best way to deal with questions related to the interaction between phonetic processes and grammatical and lexical categories is diachronic (historical) approach. Phonological changes have a one-way path, and different mechanisms of phonological changes are applied in different stages. These changes start for reasons such as phonetic conditions and gradually are customized as part of sound pattern-meaning correspondence through processes that are more and more related to the words and phrases. There is ample evidence that phonetics change or the change processes can affect words gradually and at different speeds, and one of the important determinants of this speed is the frequency of word usage.

Given that the cognitive approach of phonology is rarely taken into account, this question is raised that, in connecting phonology and cognitive sciences, to what extent can the obtained data be discussed with cognitive phonology and what results are obtained from this perspective?

In this study, the main questions are, "how is the frequency of the compression process between male and female in Persian language films through Bybee's approach?", "From Bybee's point of view, compression of which elements of Persian language have become more prominent in the discourse of the studied films?", "How can language challenge the system of male-female relationships through performance?" and "What is the cultural function of identity in this regard?"

Along with Bybee's phonological approach, the aim of the present study is phonological analysis of phonetic changes resulting from the compression process in Persian films in two culturally and socially distinct historical contexts. Therefore, the main hypothesis of the present study is defined as "the compression process in Persian-language films has been increasing from old to new ones, and the frequency of the compression process is higher in men than women."

The corpus and data of this research are adapted from the text of conversations between the main characters in pre-revolutionary and post-

revolutionary Iranian films: Ganj-e Qarun (Siamak Yasemi, 1965), Qaisar (Masoud Kimiaei, 1969), Lottery (Mohammad Hossein Mahdavian, 2018) and Life and a Day (Saeed Roustaei, 2016). The reason for choosing these films as sources of the present study is that the dialogues were most consistent with the actual data. In fact, regarding the nature of these data, it can be claimed that part of the difference in compression observed in two samples belonging to the pre-revolutionary and post-revolutionary historical periods, can be the result of the character and the context in which the man or woman is placed.

The corpus of this research is taken from the dialogues of the main male and female characters in old and new movies (old: Qaisar and Ganj-e Qarun; new: Lottery and Life and a Day). To this end, the researcher, while watching these films, wrote down the main and important dialogues and then transcribed them based on the International Transliteration Alphabet (IPA), and identified and analyzed the omission and integration processes that, in this study, are called compression. The research process is such that the compression process in selected old films and then in selected new films has been studied and analyzed and finally a comparison has been made between them. In addition, in order to prove the research hypothesis and collect the required data, the compression process in the selected pre-revolutionary films has been studied and analyzed from a cognitive point of view. Then this process has been repeated for the selected post-revolutionary films and finally a comparison has been made between them.

The results of this study can be interpreted in light of the findings of research in gender linguistics that began in early 1970s. In this regard, concerning formation of social gender-oriented identity, especially in the cultural context that limits the relationship between genders, the formation of different compression norms is completely natural. In addition, given the freedom of men in observing cultural norms in comparison with women, higher frequency of compression, which is a deviation from the standard

language, is also justifiable.

The results of this study are consistent with Modarresi (1989) regarding the linguistic differences between men and women and believing more in the social differences between these two groups. He argues that as either gender is more active than the other in some areas of activity, the terms related to that area are considered masculine or feminine. Modarresi also refers to the gender-specific language patterns and believes that if men and women in any society do not follow these patterns, they will lose their special social status or at least be ridiculed. Therefore, it can be said that the degree of compression is in fact a function or indicator of the social status to which the speaker, whether male or female, belongs and indicates its semiotics (Paknahad Jabarouti, 2002). In addition, the use of higher compression in men could be justified according to Lakoff (1973 who believes that social base of women is more unstable and shakier than men. He seeks the reflection of these social bases in language, which is manifested in women relying more on standard and uncompressed forms.

Finally, concerning the main purpose of the present study, the compression in the obtained data confirms the function of Bybee's cognitive perspective in this regard. In addition, it was found that compression application has been increasing overtime. Therefore, it can be claimed that Persian speakers more frequently use the compression process in their speech over time which is done to accelerate the speech. Finally, it was found that in terms of social cognitive application and due to the greater commitment of women to meet their language standards in conversation, they were more inclined than men to use instances of compression.

دوماهنامه بین‌المللی

۱۳، ش ۲ (پیاپی ۶۸)، خرداد و تیر ۱۴۰۱، صص ۴۶۹-۴۹۶

مقاله پژوهشی

<http://dorl.net/dor/20.1001.1.23223081.1401.0.0.38.0>

نظام فشرده‌سازی کلامی براساس کارکرد واجی: مطالعه

موردی گفتمان فیلم‌های قبل و بعد از انقلاب اسلامی

راضیه کاشفی خویشان^۱، مریم ایرجی^{*۲}

۱. دکتری زبان‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. استادیار زبان‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۵/۲۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۳/۱۲

چکیده

فشرده‌سازی از دیدگاه بایبی به فرایندی گفته می‌شود که در آن، واژه‌ها دچار کاهش می‌شوند و این کاهش به صورت حذف یا ادغام در واج‌ها رخ می‌دهد. بسامد این فرایند در رویکرد بایبی بین شخصیت‌های مختلف در گفتمان محاوره فیلم‌های فارسی جایگاه پررنگی دارد. در ادوار مختلف تاریخ، «زن» به واسطه پایگاه اجتماعی‌اش در مقایسه با «مرد» همواره کمتر تمایل به استفاده از فارسی غیرمعیار داشته است. هدف از نگارش این مقاله تحلیل واج‌شناختی تغییرات آوایی ناشی از روند فشرده‌سازی در فیلم‌های زبان فارسی در دو بافت متمایز فرهنگی - اجتماعی است. داده‌های پژوهش حاضر شامل تمامی موارد صرفی حذف و ادغام مشاهده‌شده در دو فیلم قدیمی گنج قارون (سیامک یاسمی، ۱۳۴۴) و قیصر (مسعود کیمیایی، ۱۳۴۸) و دو فیلم جدید لاتاری (محمدحسین مهدویان، ۱۳۹۷) و ابد و یک روز (سعید روستایی، ۱۳۹۴) بوده که پس از گردآوری در چارچوب واج‌شناسی شناختی بایبی (1999) به روش توصیفی مورد ارزیابی کمی و تحلیل واقع شده‌اند. نتایج این پژوهش، به‌عنوان نخستین کار فارسی در چارچوب واج‌شناسی بایبی، تمایز دوگانه فرهنگ و اجتماع را به‌خوبی در گفتمان فیلم‌های این دو دوره تاریخی آشکار می‌سازد. در واقع، مطالعه حاضر نشان می‌دهد که فشرده‌سازی به‌عنوان یک امر اجتماعی، خاستگاه فرهنگی دارد و همین خاستگاه فرهنگی آن است که تعبیرش در سبک زبانی یا در سبک گفتمانی اشخاص با پایگاه‌های اجتماعی مختلف را منعکس می‌سازد. همچنین مشخص می‌شود که مطالعه صورت‌های فشرده‌سازی‌شده فقط به تصمیم‌گیری در

E-mail: mar.iraji@iauctb.ac.ir

* نویسنده مسئول مقاله:

نوع کوتاه‌سازی محدود نمی‌شود و تفاوت‌های موجود میان صورت‌های فشرده‌شده به‌لحاظ ساختاری در اغلب موارد پدیده‌ای صرفاً صرفی نیست و در برخی موارد به ملاحظات کاربردی و اجتماعی نظیر نوع جنسیت نیز بستگی دارد.

واژه‌های کلیدی: بسامد، جنسیت، فشرده‌سازی، واج‌شناسی شناختی، بایبی.

۱. مقدمه

بهترین روش برای پرداختن به سؤالاتی که به تعامل بین فرایندهای آوایی و مقوله‌های دستوری و واژگانی مربوط می‌شوند، رویکرد در زمانی است. تغییرات واجی مسیری تک‌جهتی دارند و سازوکارهای تغییر مختلف، در مراحل مختلف اعمال می‌شوند: این تغییرات به دلایلی همچون شرایط آوایی آغاز می‌شوند و به تدریج در فرایندهایی که بیشتر و بیشتر با واژگان و ساخت‌واژه در تعامل هستند به‌عنوان بخشی از تناظر آوا/معنی در زبان مرسوم می‌شوند. شواهد زیادی وجود دارد که نشان می‌دهد تغییر آوایی یا فرایندهای تغییردهنده به تدریج و با سرعت متفاوتی بر واژه‌ها اثر می‌گذارند، و یکی از عوامل مهم تعیین‌کننده این سرعت، بسامد کاربرد واژه است.

بسامد نمونه (بسامد تک‌تک ارقام واژگانی) از دو اثر ظاهراً متناقض هم برخوردار است. یکی از اثرات بسامد بالای نمونه، اثر کاهنده آن است. در این اثر مرزها نامشخص‌اند و واحدهای زنجیری و هجاها ممکن است در حجم گسترده ژست‌های هم‌تولیدی^۱ گم شوند. اثر دیگر بسامد بالای نمونه، «استحکام واژگانی»^۲ یا «تثبیت‌شدگی»^۳ است. این اثر هم در صورت‌های فرهنگی و هم در صورت‌های زبانی قابل‌رديابی است. برای نمونه، صورت آیین‌ها با وجود کاهش با تکرار بیشتر در فرهنگ تثبیت می‌شوند و صورت‌های زبانی با بسامد بالا تثبیت می‌شوند و تثبیت‌شدگی بیشتر آن‌ها به استحکام بیشتر ذخیره‌سازی در حافظه منجر می‌شود. بنابراین دستیابی به آن‌ها آسان‌تر است و همچنین آن‌ها در مقابل تغییرات ناشی از الگوهای برآمده از دیگر صورت‌ها مقاوم‌تر می‌شوند. از نظر بایبی، هم اثر کاهش و هم اثر استحکام بسامد بالای نمونه باید در واژگان بازنمایی مستقیم داشته باشند. با توجه به اینکه تاکنون با رویکرد شناختی واج‌شناسی کار چندانی انجام نشده است، این

مسئله مطرح است که در اتصال دو علم واج‌شناسی و علم شناختی به یکدیگر داده‌های به‌دست‌آمده تا چه حد با واج‌شناسی شناختی قابل بحث و بررسی است و چه نتایجی از این منظر حاصل می‌شود. در این پژوهش پرسش اصلی این است که بسامد فرایند فشرده‌سازی در رویکرد بایبی بین دو جنسیت زن و مرد در فیلم‌های زبان فارسی به چه صورت است؟ از نگاه بایبی فشرده‌سازی کدام عناصر زبان فارسی در گفتمان فیلم‌های مورد مطالعه نمود بیشتری پیدا کرده است؟ چگونه زبان می‌تواند نظام روابط زنانه و مردانه را از طریق اجراگری به چالش بکشد؟ و اینکه کارکرد فرهنگی هویت در این زمینه چیست؟ در امتداد رویکرد واج‌شناسی بایبی، هدف اصلی مطالعه حاضر تحلیل واج‌شناختی تغییرات آوایی ناشی از روند فشرده‌سازی در فیلم‌های زبان فارسی در دو بافت تاریخی متمایز از نظر فرهنگی و اجتماعی بوده است. بنابراین، فرضیه اصلی تحقیق حاضر این‌گونه تعریف شده است که «روند فشرده‌سازی در فیلم‌های زبان فارسی از قدیم به جدید سیری صعودی داشته و بسامد فرایند فشرده‌سازی در مردان بیشتر از زنان است». پیکره و داده‌های این پژوهش از متن گفت‌وگوهای بین شخصیت‌های اصلی در فیلم‌های سینمایی پیش از انقلاب و پس از انقلاب اسلامی ایران اقتباس شده است: گنج قارون (سیامک یاسمی، ۱۳۴۴)، قیصر (مسعود کیمیایی، ۱۳۴۸)، لاتاری (محمدحسین مهدویان، ۱۳۹۷) و *ابد و یک روز* (سعید روستایی، ۱۳۹۴). علت انتخاب فیلم‌های مذکور به‌عنوان منابع اطلاعاتی پژوهش حاضر این بود که دیالوگ‌های به‌کار رفته در آن‌ها بیشترین انطباق را با داده‌های واقعی را داشته‌اند. در واقع، در مورد ماهیت داده‌های مذکور می‌توان ادعان داشت که بخشی از تفاوت فشرده‌سازی مشاهده‌شده در دو نمونه فیلم متعلق به دوره تاریخی پیش و پس از انقلاب می‌تواند زائیده بافت و کاراکتری باشد که زن یا مرد در آن قرار گرفته است.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

هرگاه از واج‌شناسی شناختی سخن می‌گوییم، تنها به جنبه‌های ذهنی و شناختی نمی‌پردازیم بلکه سازوکارهای مربوط به بازنمود همین ادراکات و دریافت‌های ذهنی را هم مدنظر قرار می‌دهیم (Bybee, 1999, p.211). در باب واج‌شناسی شناختی مطالعات بسامد صورت گرفته

است. برای نمونه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

فاولر^۱ و هاسوم^۲ (1987) در بررسی‌های خود به این نتیجه پی‌بردند که تکرار دوم یک کلمه در یک گفتمان واحد، به‌طور قابل‌توجهی کوتاه‌تر از اولین نمونه کلمه است. سخنران می‌تواند نسبت به بیان یک کلمه در صورتی که قبلاً استفاده شده باشد تظاهر بیانی کم‌تری نشان دهد، زیرا اگر آن کلمه را قبلاً در ذهن شنونده فعال کرده باشد دسترسی وی به آن کلمه راحت‌تر خواهد بود. علاوه‌براین، آن‌ها اشاره می‌کنند که این کاهش می‌تواند در واقع یک سیگنال برای شنونده باشد و کلمه‌ای که استفاده می‌شود، درست همانند کلمه پیشین است، نه یک کلمه جدید و متفاوت. کلمات یا عباراتی که اغلب در یک گفتمان مشابه، عبارات با بسامد بالا و دستوری شده تکرار می‌شوند، بیشتر از کلمات و عبارات با بسامد پایین، در موقعیت کوتاه‌شدگی قرار دارند.

فراسر^۳ (2006) در مقاله‌ای با عنوان «کمک به معلمان برای کمک به تلفظ کودکان با رویکردی واج‌شناختی» چارچوبی نظری را برای درک گفتار و تلفظ براساس بینش‌های واج‌شناسی شناختی ارائه می‌کند که در آن تلفظ، یک مهارت شناختی دانسته می‌شود. برای فراگیری یک مهارت شناختی، تمرین ضروری است، اما ارزش آن بستگی به این دارد که دانش‌آموزان بدانند چه چیزی را دارند تمرین می‌کنند. بنابراین، کمک به دانش‌آموزان برای شکل‌دادن مفاهیم مناسب برای زبان جدید یکی از نقش‌های اساسی معلم است. این مقاله رویکرد شناختی را با دیدگاه‌های آشناتر اصلی واج‌شناسی مقایسه می‌کند و اعتقاد دارد که آن‌ها در تناقض نیستند، بلکه چشم‌اندازهای کاملاً متفاوت و مفیدی به‌دست می‌دهند که برای کاربردهای مختلف مناسب هستند.

مونتگ^۴ و همکاران (2015) در مقاله‌ای با عنوان «نگاهی به تأثیر بسامد در فرایند یادگیری خوشه‌های همخوانی زبان انگلیسی در روند یادگیری زبان انگلیسی به‌عنوان زبان دوم» در پی پاسخ‌گویی به این پرسش اساسی است که کدام یک از دو رویکرد نظریه^۵ بهینگی^۶ و انگاره^۷ نظری کاربردبنیاد^۸، مبتنی بر کاربرد و اژگانی، توصیف بهتر و مناسب‌تری از نحوه یادگیری و فراگیری ساخت‌های زبانی به‌عنوان زبان دوم به‌دست می‌دهند. در این مقاله در واقع تولید واژه‌های پربسامد و کم‌بسامد انگلیسی از سوی گویشوران بومی‌زبان سوگاکارن

مورد بررسی واقع می‌شود که در واقع زبان انگلیسی را به عنوان زبان دوم فرامی‌گیرند. به طور کلی یافته‌های حاصل از پژوهش حاضر بیانگر آن است که چارچوب نظری مبتنی بر کاربرد واژگانی توصیف هرچه بهتری از فرایند یادگیری زبان دوم به دست می‌دهد. واقعیت این است که بر پایه رویکرد پیشنهادی بایبی تولید ساخت‌های زبانی جدید در چارچوب شکل‌گیری دستور زبان واسطه یا بینا زبان^{۱۱} در واقع رابطه مستقیمی با بسامد واژگانی دارد. این در حالی است که در چارچوب نظریه بهینگی پرینس و اسمولنسکی میان تولید ساخت‌های زبانی جدید، ساخت‌های زبان دوم و بسامد واژه‌ها چنین رابطه‌ای وجود ندارد.

هیساگی^{۱۱} (2016) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی تأثیر یادگیری زبان دوم بر روند پردازش خودکار و تشخیص خودانگیزته تفاوت‌های واجی - آوایی در میان انگلیسی‌آموزان ژاپنی» بیان می‌کند که نتایج حاصل از مطالعات انجام‌گرفته در زمینه روند یادگیری زبان دوم به خوبی بیانگر این واقعیت است که زبان‌آموزان زبان دوم در گروه بزرگسالان نسبت به هم‌تایان خویش در گروه کودکان که زبان‌آموزی را در واقع از سنین کودکی آغاز کرده‌اند، از عملکرد ضعیف‌تری در زمینه تولید و تشخیص تمایزها و تفاوت‌های موجود در نظام واجی زبان دوم برخوردارند. البته در بسیاری از همین مطالعات بر این نکته تأکید شده است که هرچه زبان‌آموزان بزرگسال در جریان زبان‌آموزی در معرض داده‌های بیشتری از زبان دوم قرار گیرند، بهتر می‌توانند تفاوت‌های واجی زبان دوم را تولید کنند و تشخیص دهند. گرچه باز هم بعید است که شیوه تلفظ آنان درست همانند گویشوران بومی زبان شود. نتایج این مطالعه به نحوی تقویت‌کننده رویکرد پیشنهادی بایبی برای تولید ساخت‌های زبانی جدید در چارچوب شکل‌گیری دستور زبان واسطه است.

روجسزیک^{۱۲} (2019) مقاله‌ای با عنوان «کیفیت و دیرش واکه‌های بدون تکیه در زبان لهستانی» بر این باور است که زبان لهستانی از زبان‌هایی محسوب می‌شود که کاهش واکه فونولوژیکی در سیلاب‌های بدون تکیه ندارد. چنانچه کاهش واکه کارکردی صداشناختی نداشته باشد، انتظار می‌رود واکه‌های بدون تکیه از نظر دیرش و کیفیت در مقایسه با واکه‌های تکیه‌دار نسبتاً ثابت باشند. این پژوهش، با بررسی شش واکه لهستانی در فریم‌های /dV'dVdV/ که در گفتار شرکت‌کنندگان لهستانی با استفاده از روش گفتار تکراری تولید شده بود، نهایتاً به این نتیجه دست یافت که تمام واکه‌ها در سیلاب‌های بدون تکیه، تغییراتی در فرکانس‌های فرمانت در رابطه

با واژه‌ها در سیلاب‌های تکیه‌دار نشان دادند و بنابراین می‌توان چنین ادعا کرد که گرچه واژه‌های بدون تکیه در زبان لهستانی از لحاظ فونولوژی کاهیده نمی‌شوند، ولی از فرایندهای کاهش طبیعی ناشی از موقعیت‌های بدون تکیه میرا نیستند.

مطالعات واج‌شناسی کاربرد بنیاد که در تقابل با رویکرد زایشی و قاعده‌بنیاد و بهینگی به وجود آمد، مورد توجه محققان ایرانی نیز بوده است. برای مثال، بی جن خان (۱۳۸۹) معتقد است که حذف از جمله فرایندهای واجی رایج در زبان‌هاست که در آن یک یا چند مشخصه آوایی در یک موضع مشخص حذف می‌شوند. در بعضی از واژه‌ها واج‌هایی که از جهت تمایز معنایی نقشی به عهده ندارند حذف می‌شوند. حذف ممکن است از اول، وسط یا پایان کلمه صورت بگیرد. حذف واج‌های پایانی را اصطلاحاً «ترخیم» و حذف واج از میان واژه را اصطلاحاً «تسکین» می‌گویند.

از نظر کامبوزیا (۱۳۹۷) فرایند حذف به واسطه بسامد این‌گونه است که در گفتار پیوسته، معمولاً خوشه‌های همخوانی با حذف یک همخوان، ساده می‌شوند و از تعداد جاهای کلمات چندهجایی، با حذف یک واژه کاسته می‌شود. حذف با درج در تقابل است. ممکن است یک عنصر واجی از جایگاه آغازی، میانی یا پایانی کلمه حذف شود.

میکائیلی و فراهانی (۱۳۸۴) در نتایج تحقیقات خود مدل پردازش واج‌شناختی را یک مفهوم سه بعدی دانسته‌اند که از متغیرهای آگاهی واج‌شناختی، حافظه فعال واج‌شناختی و نامیدن سریع خودکار تشکیل شده است.

صفائی (۱۳۹۲) نیز معتقد است که در واج‌شناسی شناختی تجربه بر بازنمایی زبانی تأثیر دارد. بازنمایی ذهنی زبان منحصر به بازنمایی واجی نیست، بلکه صورت‌های مختلف اجزای زبان با جزئیات کامل در ذهن بازنمایی می‌شود. در رویکرد شناختی، تناوب‌های واجی تغییراتی در زمانی هستند که به تناسب بسامد رخداد عبارات زبانی در میان آن‌ها انتشار می‌یابند.

۳. چارچوب نظری پژوهش

۳-۱. پایگاه اجتماعی - فرهنگی و فشرده‌سازی در گفتمان

موضوع اصلی پژوهش حاضر فشرده‌سازی است، که به‌عنوان امری اجتماعی تلقی می‌شود

که زیستگاه فرهنگی دارد و به واسطه همین زیستگاه است که تعبیرش در سبک زبانی یا در سبک گفتمانی اشخاص با پایگاه‌های اجتماعی مختلف متجلی می‌شود.

۲-۳. جنسیت و فشرده‌سازی در گفتمان

صورت‌های فشرده‌سازی شده فقط به تصمیم‌گیری در نوع کوتاه‌سازی محدود نمی‌شود و تفاوت‌های موجود میان صورت‌های فشرده‌شده به لحاظ ساختاری در اغلب موارد پدیده‌ای صرفاً صرفی نیست و در برخی موارد به ملاحظات کاربردی و اجتماعی نظیر نوع جنسیت نیز بستگی دارد. بنابراین، موضوع جنسیت نیز به عنوان موضوع فرعی دیگری در این پژوهش مطرح می‌شود که با موضوع اصلی فشرده‌سازی در گفتمان رابطه تنگاتنگی دارد. در واقع، جنسیت در زبان بیشتر پدیده‌ای فرهنگی و به تفاوت‌های آوایی و زبرنجیری، واژگانی، دستوری، معنایی و گفتمانی یا ارتباطی در نظر گرفته شده است (Wardhaugh, 2006) و باید اظهارنظرهای قاطعانه و بدون توجه به بافت را در مورد هر نوع مقایسه بین دو جنس با احتیاط انجام داد و در مورد نتایج این تحقیق باید اذعان داشت که بخشی از تفاوت فشرده‌سازی در این تحقیق نیز می‌تواند زائیده بافت و کاراکتری باشد که زن یا مرد در آن قرار گرفته است.

۴. تحلیل داده‌ها

پیکره این پژوهش برگرفته از دیالوگ‌های شخصیت‌های اصلی مرد و زن در فیلم‌های سینمایی قدیمی و جدید (قدیمی: *قیصر و گنج قارون*؛ جدید: *لاتاری و ابد و یک روز*) است. برای انجام این مهم، پژوهشگر با دیدن این فیلم‌ها، دیالوگ‌های اصلی و مهم را یادداشت و سپس آن‌ها را براساس الفبای آوانگاری بین‌المللی (IPA) آوانویسی کرده است و از بین آن‌ها فرایندهای حذف و ادغامی را که در این پژوهش فشرده‌سازی نام دارند، شناسایی و تحلیل کرده است. روند این پژوهش به این صورت است که، فرایند فشرده‌سازی در فیلم‌های منتخب قدیمی بررسی شده و مورد تحلیل قرار گرفته است. در ادامه این فرایند در فیلم‌های منتخب مذکور جدید بررسی و در آخر مقایسه‌ای بین آن‌ها انجام شده است. همچنین، در راستای اثبات فرضیه تحقیق و به منظور گردآوری داده‌های موردنیاز، فرایند فشرده‌سازی در

فیلم‌های منتخب قبل از انقلاب و جدید طبق دیدگاه شناختی بررسی شده و مورد تحلیل قرار گرفته است و در ادامه این فرایند در فیلم‌های منتخب مذکور بعد از انقلاب انجام و در آخر مقایسه‌ای بین آن‌ها انجام شده است.

درواقع برای تحلیل داده‌های گردآوری‌شده، فرایند فشرده‌سازی واژه‌ها که شامل فرایند حذف و فرایند ادغام هستند، بر روی اسم‌ها، قیدها، فعل‌ها، صفت‌ها و حرف‌های چهار فیلم مورد مطالعه در گفتار شخصیت‌های هر دو جنسیت، ابتدا زن و سپس مرد مورد بررسی قرار گرفتند. روند کار بدین صورت بوده است که در ابتدا داده‌های این بخش براساس دیالوگ‌های گفته شده توسط شخصیت‌های زن فیلم مورد نظر، در قالب هریک از اقسام دستوری کلمات از قبیل فعل‌ها، اسم‌ها، صفت‌ها، قیدها و حرف‌ها (ربط، اضافه و ...) استخراج و سپس برای هر کدام از این اقسام دستوری بین چهار تا ده مورد در صورت وجود مثال آورده و واج‌نویسی شد. در این بخش، ابتدا بسامد فشرده‌سازی (به صورت حذف و ادغام) در گفتار شخصیت‌های فیلم به تفکیک جنسیت شخصیت‌ها و قدیم و جدید بودن فیلم‌ها ارائه می‌شود و سپس با ذکر نمونه‌های از موارد فشرده‌سازی در فیلم‌های مذکور (جدول‌های ۴ و ۵) به تحلیل داده‌های در امتداد اثبات فرضیه تحقیق پرداخته می‌شود.

۴-۱. بسامد موارد فشرده‌سازی در گفتار شخصیت‌های مرد/زن فیلم‌های جدید و

قدیم ایرانی

۴-۱-۱. بسامد کاربرد فرایند حذف

جدول ۱: کاربرد فرایند حذف در گفتار شخصیت‌های مرد و زن در فیلم‌های مورد مطالعه

Table 1: The usage of deletion process in the discourse of the male and female characters of case studying films

فرایند حذف		فراوانی کاربرد در گفتار در فیلم‌های مورد مطالعه			
حذف در اسم‌ها	زن	جدید		قدیم	
		ابد و یک روز	لاتاری	گنج قارون	قیصر
		۶۶	۱۳	۴	۶

فراوانی کاربرد در گفتار					فرایند حذف
در فیلم‌های مورد مطالعه					
۲۸	۳۶	۵۶	۱۰۰	مرد	حذف در فعل‌ها
۸	۱۸	۱۷	۸۸	زن	
۲۲	۶۹	۹۶	۱۰۳	مرد	حذف در صفت‌ها
۱	۱	۰	۲۲	زن	
۶	۱۱	۳۴	۳۱	مرد	حذف در قیدها
۱	۵	۷	۱۵	زن	
۴	۲۵	۲۲	۱۶	مرد	حذف در حرف‌ها (ربط، اضافه و ...)
۶	۴	۱۲	۸۱	زن	
۱۷	۴۰	۷۵	۸۹	مرد	مجموع (جنسیت)
۶۷	۱۸۱	۲۸۳	۳۳۹	مرد	
۲۲	۳۱	۴۶	۲۷۲	زن	
۸۹	۱۸۴	۳۲۹	۶۱۱	کل	

جدول ۱ نشان می‌دهد که در فیلم‌های سینمایی قبل از انقلاب اسلامی، به رغم اینکه مجموع کاربرد حذف در گفتار شخصیت‌های زن (۵۳ مورد) و مرد (۲۴۸ مورد) در مجموع دو فیلم مورد مطالعه (قیصر و گنج قارون) دیده می‌شود که به مراتب کمتر از مجموع کاربرد حذف در گفتار شخصیت‌های زن (۳۱۸ مورد) و مرد (۶۲۲ مورد) است. اختلاف مشهود بین ارقام حاکی از آن است که نه تنها در هر دو دوره مردان به ترتیب با بیشتر از زنان از موارد حذف در گفتارشان استفاده کرده‌اند، بلکه روند استفاده از این فرایند از قبل به بعد از انقلاب دارای سیر صعودی بوده است، به نحوی که تمایل برای کاربرد فرایند حذف در بین شخصیت‌های زن و مرد در بعد از انقلاب بیشتر شده است.

علاوه بر این مشخص می‌شود که در فیلم‌های قبل از انقلاب تمایل به حذف در فعل‌ها و

اسم‌ها در بین دو جنس زن و مرد (با حفظ اختلاف) به ترتیب در بالاترین مرتبه بسامدی قرار داشته و بعد از آن‌ها بیشترین بسامد مربوط به حذف در حرف‌ها (ربط، اضافه و ...) بوده است؛ و کمترین بسامد در کاربرد حذف نیز به ترتیب به حذف در صفت‌ها و قیدها تعلق داشته است.

۲-۱-۴. بسامد کاربرد فرایند ادغام

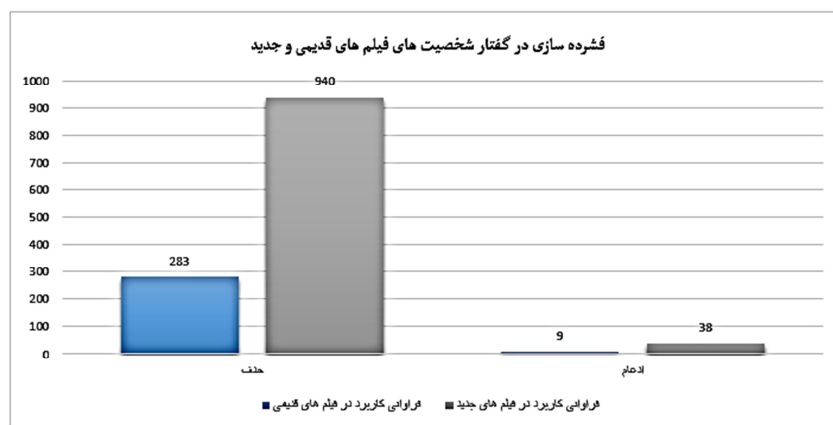
جدول ۲: کاربرد فرایند ادغام در گفتار شخصیت‌های مرد و زن در فیلم‌های مورد مطالعه

Table 2: The usage of merging process in the discourse of the male and female characters of case studying films

فرایند ادغام	فراوانی کاربرد در گفتار در فیلم‌های مورد مطالعه			
	قدیم		جدید	
	قیصر	گنج قارون	لاتاری	ابد و یک روز
ادغام در اسم‌ها	زن	۰	۱	۵
	مرد	۴	۳	۸
ادغام در فعل‌ها	زن	۰	۱	۳
	مرد	۰	۲	۵
ادغام در صفت‌ها	زن	۰	۱	۱
	مرد	۰	۱	۰
ادغام در قیدها	زن	۱	۰	۰
	مرد	۱	۱	۳
ادغام در حرف‌ها (ربط، اضافه و ...)	زن	۰	۱	۳
	مرد	۱۷	۳	۵
مجموع	مرد	۵	۳	۲۱
	زن	۱	۲	۱۲

جدول ۲ نشان می‌دهد که در فیلم‌های سینمایی قبل و بعد از انقلاب، به رغم اینکه مجموع کاربرد ادغام در گفتار شخصیت‌های زن (۳ مورد) و مرد (۸ مورد) در مجموع دو فیلم مورد مطالعه (قیصر و گنج قارون) دیده می‌شود که به مراتب کمتر از مجموع کاربرد ادغام در گفتار شخصیت‌های زن (۱۴ مورد) و مرد (۲۸ مورد) در مجموع دو فیلم مورد مطالعه (لاتاری و ابد و یک روز) است. این اختلاف مشهود بین ارقام حاکی از آن است که نه تنها در هر دو دوره مردان بیشتر از زنان از موارد ادغام در گفتارشان استفاده کرده‌اند، بلکه روند استفاده از این فرایند از قبل به بعد از انقلاب دارای سیر صعودی بوده است به نحوی که تمایل برای کاربرد فرایند ادغام در بین شخصیت‌های زن و مرد در بعد از انقلاب بیشتر شده است.

علاوه بر این مشخص می‌شود که در فیلم‌های قبل از انقلاب تمایل به ادغام در حرف‌ها (رابط، اضافه و ...) و اسم‌ها در بین دو جنس زن و مرد (با حفظ اختلاف) به ترتیب در بالاترین مرتبه بسامدی قرار داشته و بعد از آن‌ها با بسامد کمتری از ادغام در صفت‌ها و قیدها استفاده شده است. داده‌های موجود هیچ‌گونه کاربرد ادغام در فعل‌ها را در گفتار شخصیت‌های مرد یا زن فیلم‌های قبل از انقلاب نشان نمی‌دهند.

نمودار ۱: مقایسه فراوانی کاربرد فرایندهای حذف و ادغام در گفتار شخصیت‌های فیلم‌های قدیم و جدید

Diagram 1: Comparison of the frequency of usage of deletion and merging processes in the discourse of Old and new films characters

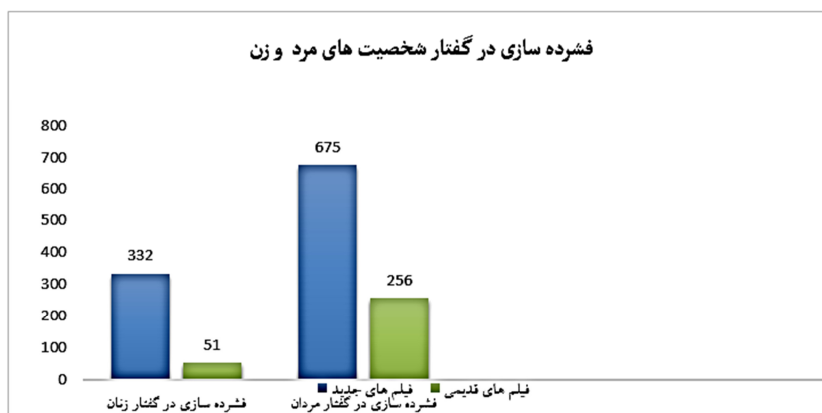
در ارتباط با فرضیه نخست تحقیق، نمودار ۱ در یک مقایسه بین مجموع کاربرد فشرده‌سازی در فیلم‌های قبل (۳۰۷) و بعد از انقلاب به اختصار نشان می‌دهد که بسامد کل کاربرد فشرده‌سازی در فیلم‌های قبل از انقلاب نسبتاً پایین‌تر بوده است (برای مردان ۲۵۶؛ زنان ۵۱)، ولی در یک سیر صعودی در فیلم‌های پس از انقلاب بسامد کاربرد این دو فرایند در بین شخصیت‌های فیلم‌ها با افزایش چند برابری همراه بوده است (برای مردان ۱۷۵؛ زنان ۳۳۲) درمورد فرضیه دوم تحقیق نیز داده‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که فرایند فشرده‌سازی در مردان نسبت به زنان بیشتر مشهود است. طبق داده‌کاوی انجام‌شده، بسامد کاربرد فشرده‌سازی در هر دو دوره تاریخی برای مردان بیشتر از زنان بوده است. بدین ترتیب فرضیه دوم پژوهش نیز تأیید می‌شود. این آمار در نمودار ۲ نمایش داده شده است:

جدول ۳: مقایسه فراوانی کاربرد فرایندهای حذف و ادغام در گفتار شخصیت‌های زن و مرد در نمونه فیلم‌های منتخب در دو دوره تاریخی قبل و بعد از انقلاب

Table 3: Comparison of the frequency of usage of deletion and merging processes in the discourse of male and female characters in the sample of selected films in two historical periods before and after the revolution

دوره تاریخی	فیلم فشرده‌سازی	فراوانی کاربرد در گفتار زنان	فراوانی کاربرد در گفتار مردان
قدیم (قبل از انقلاب)	گنج قارون	حذف	۱۴
		ادغام	۳
		جمع	۱۸۴
	قیصر	حذف	۲۱
		ادغام	۵
		جمع	۷۲
کل		۵۱	۲۵۶
جدید (پس از انقلاب)	ابد و یک روز	حذف	۲۷۲
		ادغام	۴۶
		جمع	۳۱۸

دوره تاریخی	فیلم فشرده سازی	فراوانی کاربرد در گفتار زنان	فراوانی کاربرد در گفتار مردان
لاتاری	حذف	۴۶	۲۸۳
	ادغام	۲	۷
	جمع	۴۸	۲۹۰
کل		۳۳۲	۶۷۵

نمودار ۲: مقایسه فراوانی کاربرد فرایندهای حذف و ادغام در گفتار شخصیت های زن و مرد در نمونه فیلم های منتخب از دو دوره تاریخی قبل و بعد از انقلاب

Diagram 2: Comparison of the frequency of usage of deletion and merging processes in the discourse of male and female characters in the sample of selected films in two historical periods before and after the revolution

۲-۴. نمونه هایی از موارد فشرده سازی (حذف و ادغام) در گفتمان شخصیت های فیلم های ایرانی قدیمی و جدید

براساس یافته های پژوهش حاضر، نمونه های از حذف و ادغام که به عنوان موارد شاخص فشرده سازی در گفتار شخصیت ها در فیلم های قبل (نمونه مورد مطالعه: *قیصر و گنج قارون*) و پس از انقلاب (نمونه مورد مطالعه: *لاتاری و ابد و یک روز*) نمود داشته است به ترتیب زیر

بیان می‌شود:

- نمونه‌های حذف و ادغام در گفتار شخصیت‌های زن (فیلم‌های قبل از انقلاب): حذف واژه پایانی در گفتار محاوره در واژه «آقا»; حذف خوشه همخوانی پایانی /σt/ در فعل اسنادی «است»; شکسته و حذف شدن برخی خوشه‌های همخوانی، به‌ویژه توالی همخوانی /δt/ (در واژه «زودتر») برای سرعت بخشیدن به گفتار; حذف /η/ در جایگاه پایانی صفت «خاطرخواه» که با کشش جبرانی واژه پایانی همراه شده;

- نمونه‌های حذف و ادغام در گفتار شخصیت‌های مرد (فیلم‌های قبل از انقلاب): تقلیل در ساختمان هجا در اسم‌هایی مثل «خان دایی» به «خاندی»; حذف واکه و همخوان پایانی در قید واژه «روبراه»; حذف به‌صورت کاهش در هجاها، کاهش در خوشه‌های همخوانی و کاهش در واکه‌ها که معمولاً به‌صورت کشش جبرانی رخ می‌دهد (در واژه «داداشت هستیم» و ...); فرایند تقلیل در هجا و نیز در خوشه‌های همخوانی و حذف واج /t/ در پایان فعل‌هایی نظیر «رفت»; حذف همخوان واک‌دار لرزشی /p/ در واژه «اینقدر»، حذف ربط «و» در عبارت «خانه و زندگی»; فرایند ادغام به صورت «التقای دو واج همانند /p/ در واژه «هرروز (هروز)».

صورت واج‌نویسی معیار و آوانویسی محاوره گزیده‌ای از نمونه‌های فشرده‌سازی (حذف و ادغام) یافت‌شده در گفتار شخصیت‌های فیلم‌های قدیمی (قیصر و گنج قارون) در جدول ۴ نشان داده شده است.

جدول ۴: گزیده‌ای از نمونه‌های کاربرد فرایند حذف و ادغام در گفتار شخصیت‌های زن و مرد در فیلم‌های قدیمی

Table 4: A sample examples of the process usage of deletion and merging in the discourse of male and female characters in old films

کاربرد در گفتار مردان		کاربرد در گفتار زنان		فرایند حذف	
فارسی معیار	معیار واج‌نویسی آوانویسی	آوانویسی	معیار واج‌نویسی	فارسی معیار	
[?esmal]	/?esma?il/	اسماعیل	[fati]	/fateme/	فاطمه
[raf]	/raft/	رفت	[kije]	/ki ?ast/	کی است؟
[bolan]	/boland/	بلند	[χaterχa ¹]	/χaterχah/	خاطرخواه

فرایند حذف		کاربرد در گفتار زنان		کاربرد در گفتار مردان	
فارسی معیار	معیار واج نویسی	آوانویسی	فارسی معیار	معیار واج نویسی	آوانویسی
حذف در قیدها	زودتر	/zudtar/	اصلا	/ʔaslan/	[ʔasan]
حذف در حرف‌ها (ربط، اضافه و ...)	برادرهایش را	/baradarhajaʔ ra/	را	/ra/	[o]
ادغام در اسم‌ها	-	-	خودتو	/χodat ra/	[χoto]
ادغام در فعل‌ها	-	-	-	-	-
ادغام در صفت‌ها	راحت‌تر	/rahat.tar/	[rahatar]	-	-
ادغام در قیدها	زودتر	/zudtar/	اینقدر	/ʔinqadr/	[ʔiqad]
ادغام در حرف‌ها (ربط، اضافه و ...)	انگشتر را	/ʔangoʃtar.ra/	از	/ʔaz/	[ʔa]

- نمونه‌های حذف و ادغام در گفتار شخصیت‌های زن (فیلم‌های بعد از انقلاب): در گفتار زنان: حذف همخوان‌های چاکنایی /η,ʔ/ در پایان هجا یا اسم واژه‌هایی مانند، «راه، صبح، وقت و ...»؛ حذف و تقلیل هجا در فعل‌ها واژگانی مانند «بگذار، خداحافظ، بنشین، می‌خواست و ...»؛ فشرده‌سازی در شناسه فعل‌ها؛ حذف در قید واژه‌ها؛ حذف همخوان انسدادی /ʔ/ و نیز حذف همخوان کناری /ʎ/ در جهت سهولت تلفظ و رعایت اصل کم‌کوشی در گفتار؛ تقلیل حرف «را» در واژه‌هایی مانند، «فکرش را، راه راه، داداشم را، باهاش»؛ تقلیل در خوشه همخوانی /-σʔ/ و متعاقباً حذف همخوان دومین در واژه‌هایی مثل «چشمه، سمیه، بچه اش، دست و غیره»؛ فرایند تخفیف در اسم‌ها خاص؛ تقلیل در تعداد هجاها در فعل‌هایی نظیر «بدانند، بگویند، باز می‌کنند، برده‌اند»؛ شکسته شدن و تقلیل خوشه همخوانی یک همخوان، ارتقای واکه‌ای و حذف واج چاکنایی انسدادی در صفت‌هایی نظیر «باسلیقه، زا به راه، جمع و جور و غیره»؛ حذف همخوان /ʎ/ قید واژه «اصلاً»؛ حذف همخوان دولبی انسدادی واکدار /β/ در پایان واژه قیدی «خوب»؛ حذف به دلیل التقای دو واکه در واژه قیدی «لااقل»؛ تقلیل و کاهش حرف‌ها (ربط، اضافه و ...) در صورت‌های محاوره مواردی نظیر «زندگیش را، ماهم، شامش را، دیگر را»؛ و ادغام در گروه اسمی و قیدی؛ ادغام دو همخوان هم‌جایگاه /σ/ و /ʔ/ و تجلی یافتن به صورت

/σ/ در صفت «دستت»؛ ادغام و متعاقباً حذف واج /ج/ به دلیل همجایگاه شدن همخوان پایانی «ان» با واژه بعد از خودش در نمونه‌های مثل «اسرش، اچاله»؛ ادغام و متعاقباً حذف همخوان /η/ به دلیل همجایگاه شدن همخوان آغازی «η» با واژه قبل از خودش در نمونه‌های مثل «جن هم».

- نمونه‌های حذف و ادغام در گفتار شخصیت‌های مرد (فیلم‌های بعد از انقلاب): حذف خوشه همخوانی آغازین /-στ/ قبل از واج /Σ/ در صورت‌های اسمی نظیر «دستشویی»؛ حذف همخوان چاکنایی سایشی بی‌واک /η/ در اسم‌ها نظیر «محمود»؛ حذف همخوان انسدادی بی‌واک /τ/ در واژه «درخت»؛ حذف هجای اول در فعل «بینم»؛ حذف واج لرزشی پایانی در فعل «بگیر»؛ حذف همخوان سایشی چاکنایی /η/ در فعل «می‌خواهی»؛ حذف همخوان پایانی /δ/ در صفت‌هایی نظیر «آدمیزاد، بند»؛ حذف همخوان /τ/ در پایان هجای اول در صفت‌هایی مانند «دست‌خالی، دستفروش و ...»؛ حذف همخوان انسدادی چاکنایی /?/ در قید «یعنی»؛ تقلیل در خوشه همخوانی /-στ/ و متعاقباً حذف همخوان دومین در قید واژه «آنقدر»؛ حذف یا تقلیل در حرف‌ها (ربط، اضافه و ...) در واژه‌هایی مانند «خودم را، برایت را، برای، برایت، بهش و غیره»؛ شکسته‌شدن و تقلیل خوشه همخوانی به یک همخوان، ارتقای واکه‌ای و حذف واج چاکنایی انسدادی و نیز چاکنایی سایشی در پایان اسم‌ها مانند «دادگاه، پاسگاه، استاد، عفو، دستشویی»؛ حذف همخوان پایانی یا هجای آغازی در فعل‌هایی نظیر «نگاه کن، بینم، نیست، بایست»؛ حذف /η/ در پایان واژه و نیز حذف همخوان پایانی /τ/ در خوشه همخوانی /Ξτ/ در صفت‌هایی مانند «بالاخواه، بدبخت»؛ کاربرد فراوان کاهش حرف‌ها (ربط، اضافه و ...) بعد از اسم‌ها در مواردی مثل «خواهرش را، برگه‌ات را، شماره»؛ تقلیل در صورت‌های قیدی نظیر «چه جوری، به جای این‌که»؛ و فرایند ادغام به دلیل التقای واکه‌ای یا به دلیل همانندی جایگاه تولید دو واج در مواردی نظیر «خودت را، دستت را»؛ گونه‌ای متداول ادغام به دلیل همجایگاه بودن در محل تولید دو همخوان متوالی اسم‌هایی مانند «دستش، دستم، دست را»؛ ادغام به دلیل یکسان بودن در محل تولید دو همخوان متوالی در صورت‌های فعلی مانند «من پیام، میاد دنبالش، بس است»؛ ادغام در قید مانند «بدتر، زودتر» به دلیل همجایگاه بودن در محل تولید دو همخوان؛ ادغام در حرف‌ها (ربط، اضافه و ...) به صورت تقلیل در هجاها در مواردی مانند «از من، سگ، از این» به دلیل سهولت گفتار...

صورت واج‌نویسی معیار و آوانویسی محاوره گزیده‌ای از نمونه‌های فشرده‌سازی

یافت شده در گفتار شخصیت‌های فیلم‌های جدید (لاتاری و ابد و یک روز) به ترتیب در جدول‌های ۵ و ۶ نشان داده شده است.

جدول ۵: گزیده‌ای از نمونه‌های کاربرد فرایند حذف و ادغام در گفتار شخصیت‌های زن و مرد در فیلم‌های جدید

Table 5: A sample examples of the process usage of deletion and merging in the discourse of male and female characters in new films

فرایند حذف		کاربرد در گفتار زنان		کاربرد در گفتار مردان	
فارسی معیار	معیار واج‌نویسی	آوانویسی	فارسی معیار	معیار واج‌نویسی	آوانویسی
حذف در اسمها	صبح	/sobh/	درخت	/deraxt/	[derax]
حذف در فعلها	برویم	/beravim/	بینم	/bebinam/	[binam]
حذف در صفتها	-	-	بند	/band/	[ban]
حذف در قید	أصلا	/ʔaslan/	چقدر	/tʃeqadr/	[tʃeqad]
حذف در حرفها (رابط، اضافه و ...)	راه را	/rah ra/	از این	/ʔaz ʔin/	[ʔa ʔi]
ادغام در اسمها	دست	/dastat/	دستم	/dastam/	[dasam]
ادغام در فعلها	بس است	/bas ʔast/	من پیام	/man bijam/	[ma bijam]
ادغام در صفتها	چندتا شو	/tʃandtaʃo/	-	-	-
ادغام در قیدها	-	-	بدتر	/badtar/	[battar]
ادغام در حرفها (رابط، اضافه و ...)	از سرش	/ʔaz saraʃ/	از من	/ʔaz man/	[ʔa man]

۵. بحث و نتیجه‌گیری

در بخش پیشین، فرایندهای واجی و صرفی در انواع واژگان به‌طور مجزا و نیز برای هر یک از فیلم‌ها به‌تفکیک موردبررسی قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که در مقوله حرفها (رابط، اضافه و ...)، به‌دلیل سهولت گفتار ادغام به‌شکل تقلیل در هجاها انجام شده است و نیز در مقوله حرفها (رابط، اضافه و ...) شاهد کاهش حرفها بعد از اسمها بودیم. علاوه بر این در این فیلم‌ها شاهد تقلیل و کاهش حرفها در صورت محاوره بودیم که نوعی فشرده‌سازی

رایج در حرف‌ها (ربط، اضافه و ...) است. به‌طور خاص می‌توان به فرایند ارتقای واکه‌ای و به دنبال آن تقلیل حرف «را» اشاره کرد که طی آن واژه «را» تقلیل یافته و به /o/ تبدیل می‌شود یا می‌توان از حذف همخوان سایشی لثوی واکدار /k/ در واژه «از» نام برد. به همین ترتیب نتایج تحلیل نشان داد که وجود ادغام در قیدها نیز به‌دلیل هم‌جایگاه بودن در محل تولید دو همخوان متوالی روی می‌دهد. برای مثال، در قید «اصلاً» همخوان /l/ حذف شد و در واژه «خوب» نیز همخوان دولبی انسدادی واکدار /β/ در پایان واژه حذف شد یا در واژه «لااقل» به‌دلیل التقای دو واکه، یکی از آن‌ها حذف شد. علاوه بر این در قیدها شاهد حذف همخوان انسدادی چاکنایی /ʔ/، تقلیل در خوشه همخوانی /-σt/ (حذف همخوان دوم)، و نیز حذف همخوان کناری /l/ بودیم که نوعی فشرده‌سازی در جهت سهولت تلفظ و رعایت اصل کم‌کوشی در گفتار بود و در مواردی به کشش جبرانی منجر شد. با توجه به یافته‌ها، وجود ادغام در فعل‌ها نیز، به یکسان بودن در محل تولید دو همخوان متوالی وابسته بود که طی آن فعل‌ها نیز دستخوش فرایند فشرده‌سازی از طریق حذف همخوان پایانی یا هجای آغازی می‌شدند و تقلیل در تعداد هجاها عامل اصلی فشرده‌سازی بود. برای مثال، فرایند فشرده‌سازی از طریق حذف هجای اول در واژه «ببینم» رخ داد و همچنین در واژه «بگیر» نیز واج لرزشی پایانی حذف شد یا همخوان سایشی چاکنایی /ŋ/ نیز در فعل «می‌خواهی» حذف شد. علاوه بر این، حذف و تقلیل هجا فعل‌ها با فشرده‌سازی در شناسه فعل‌ها نیز قابل مشاهده بود. به‌طور کلی در فعل‌ها کاهش و تقلیل در هجا و نیز در خوشه همخوانی و حذف در واج پایانی و نیز حذف فعل اسنادی به‌شکل فشرده‌سازی رخ داد. با توجه به یافته‌های این پژوهش باید گفت وجود ادغام در اسم‌ها، به‌دلیل هم‌جایگاه بودن در محل تولید دو همخوان متوالی است. این فرایند نیز گونه‌ای متداول از فشرده‌سازی در فارسی محاوره است. فرایند حذف در اسم‌ها به‌شکل شکستن خوشه همخوانی و تقلیل آن به یک همخوان و نیز ارتقای واکه‌ای و در ادامه حذف واج چاکنایی انسدادی و نیز چاکنایی سایشی در پایان واژه از جمله فرایندهای واجی هستند که در جهت فشرده‌سازی در این دسته از واژه‌ها مشاهده شد. برای مثال، به‌دلیل هم‌جایگاه بودن محل تولید دو همخوان /σ/ و /t/ در هم ادغام شده و به‌صورت /σ/ تجلی یافت یا تقلیل در خوشه همخوانی /-σt/ رخ داده که به موجب آن همخوان دوم حذف شد یا همخوان‌های چاکنایی /ŋ,ʔ/ به‌خصوص در پایان هجا حذف شد. علاوه بر این،

در اسم‌های خاص نیز فرایند تخفیف رخ داد و در این اسم‌ها فرایند ادغام به دلیل التقای واکه‌ای یا به دلیل همانندی جایگاه تولید دو واج، پدید آمد. نتایج تحلیل در مقوله صفت‌ها نیز حاکی از فشرده‌سازی از طریق حذف /η/ در پایان واژه و نیز حذف همخوان پایانی /ɤ/ در خوشه همخوانی /ɤɤ/ و حذف همخوان واکدار انسدادی /δ/ در خوشه همخوانی /vδ-/ بود. فرایند حذف در صفت‌ها نیز به شکل شکستن خوشه همخوانی و تقلیل آن به یک همخوان و نیز ارتقای واکه‌ای و در ادامه حذف واج چاکنایی انسدادی که از جمله فرایندهای واجی هستند در جهت فشرده‌سازی هستند مشاهده شد.

داده‌کاوی از دو فیلم فارسی‌زبان قدیمی و دو فیلم فارسی‌زبان جدید، نشان داد که تعداد فرایند فشرده‌سازی در فیلم‌های قدیمی ۲۹۲ مورد (۲۸۳ حذف، ۹ ادغام) و در فیلم‌های جدید ۹۷۸ مورد (۹۴۰ حذف، ۳۸ ادغام) بوده است. فرایند فشرده‌سازی در مردان نسبت به زنان بیشتر مشهود است. طبق داده‌کاوی انجام‌شده، تعداد فرایند فشرده‌سازی در مردان بیشتر است، مردان با تعداد فرایند فشرده‌سازی ۳۶۰ مورد (۳۳۹ حذف، ۲۱ ادغام) و در زنان با تعداد ۲۸۴ مورد (۲۷۲ حذف، ۱۲ ادغام) نسبت به مردان کم‌ترین میزان فشرده‌سازی را دارند. هم فرایند حذف و هم فرایند ادغام، هر دو در فیلم‌های جدید بیشتر رخ داده است و فرایندهای واجی سبب می‌شود که صورت صوتی واژه‌ها از نمای واجی زیربنایی آن‌ها تا حدودی متفاوت شود. به بیان دیگر بررسی فرایندهای واجی چگونگی دگرگونی‌های صوتی واژه‌ها را آشکار می‌سازد. دلیل این تمایل کمتر زن‌ها برای استفاده از فشرده‌سازی در گفتارشان را می‌توان به این صورت توجیه کرد که به لحاظ کاربردشناختی و اجتماعی، زنان در محاوره بیشتر در کلام خود به لحاظ رعایت استاندارد زبانی دقت به خرج می‌دهند تا آقایان. لذا بادقت و رعایت بیشتری مراقب گفتار خود در روابط اجتماعی هستند. از طرفی به عنوان مسئول آموزشی زبانی و نقش تربیتی که زنان نسبت به فرزندان دارند سعی در کاربرد صحیح واج‌شناختی کلمات دارند و این می‌تواند دلیلی بر گرایش کمتر به فشرده‌سازی و استفاده کم از فرایندهای حذف و ادغام در محاوره آن‌ها باشد.

نتایج این پژوهش را می‌توان در سایه یافته‌های پژوهش‌های حوزه زبان‌شناسی جنسیت که از اوایل دهه ۱۹۷۰ میلادی آغاز شد نیز تفسیر کرد. از جمله افرادی هستند که نظراتی در این باره دارند. برای مثال، تانن^{۱۳} (۱۹۹۵) که به زبان‌شناسی جنسیت از منظر گفتمانی

می‌پردازد معتقد است که برقراری ارتباط فقط به معنای ادای منظور و مقصود نیست، بلکه کیفیت ادای مقصود (فارغ از معنای آن) که معمولاً تحت تأثیر بافت فرهنگی یک جامعه است در شکل‌دهی به مقصود نهایی بسیار مهم است. وی یکی از عوامل دوام سبک‌های ویژه گفتاری هر یک از دو جنس را تمایل هر یک به برقراری ارتباط بیشتر با همجنسان خود می‌داند. در این راستا طبیعی است که با شکل‌گیری اجتماعی جنسیت‌محور، به‌خصوص در بافت فرهنگی که ارتباط میان دو جنس را محدود می‌کند، شکل‌گیری هنجارهای فشرده‌سازی مختلف کاملاً طبیعی و با توجه به آزادی مردان در رعایت هنجارهای فرهنگی به نسبت زنان فشرده‌سازی بیشتر که نوعی انحراف از صورت معیار زبان است نیز توجیه‌پذیر است.

در همین راستا، وارداف (2006) با تمایز گذاشتن میان «جنس زیست‌شناختی» و «جنسیت فرهنگی - اجتماعی»، مسئله جنسیت در زبان را بیشتر پدیده‌ای فرهنگی و به تفاوت‌های آوایی و زبرنجیری، واژگانی، دستوری، معنایی و گفتمانی یا ارتباطی نیز اشاره می‌کند. او به سه رویکرد غالب برای توجیه تفاوت‌های زبانی در دو جنس به شرح زیر اشاره می‌کند: تفاوت زیست‌شناختی زن و مرد، تسلط مرد بر زن و تفاوت اجتماعی زن و مرد. در رابطه با تفاوت‌های اجتماعی زن و مرد به گرایش‌های دو جنس به موضوعات متفاوت برای گفت‌وگو اشاره می‌کند و تفصیل یا اختصار در کلام را که موضوع این تحقیق بوده ناشی از علایق زیربنایی هر یک می‌داند. به هر ترتیب، مطابق نظر وارداف (2006) باید اظهارنظرهای قاطعانه و بدون توجه به بافت را در مورد هر نوع مقایسه بین دو جنس با احتیاط انجام داد و در مورد نتایج این تحقیق باید اذعان داشت که بخشی از تفاوت فشرده‌سازی در این تحقیق نیز می‌تواند زائیده بافت و کاراکتری باشد که زن یا مرد در آن قرار گرفته است. مبحث دیگری که وارداف مطرح می‌کند، مبحث جنسیت‌زدگی و امکان برنامه‌ریزی جنسیتی زبان‌هاست.

درباره نتایج این تحقیق می‌توان با مدرسی (۱۳۶۸) در توجیه تفاوت‌های زبانی زن و مرد هم‌صدا شد و بیشتر قائل به تفاوت‌های اجتماعی این دو گروه بود. او در این باره چنین استدلال می‌آورد که چون هر یک از دو جنس در برخی حوزه‌های فعالیتی فعال‌تر از جنس دیگر است، اصطلاحات مربوط به آن حوزه مردانه یا زنانه تلقی می‌شود. مدرسی به الگوهای زبانی ویژه دو جنس نیز اشاره می‌کند و معتقد است که در صورتی که زنان و مردان هر جامعه از این الگوها پیروی نکنند، پایگاه اجتماعی ویژه خود را از دست خواهند داد یا لاقلاً

موردتمسخر قرار خواهند گرفت. بنابراین می‌توان گفت میزان فشرده‌سازی در واقع تابع یا نشانگر پایگاه اجتماعی است که گوینده، چه زن و چه مرد، به آن تعلق دارد و مبین نشانه‌شناختی آن است (پاک‌نهاد جبروتی، ۱۳۸۱). دیگر آنکه بیشتر بودن فشرده‌سازی در مردان را باید با توجه به نظر لیکاف^{۱۴} (1973) توجیه کرد. طبق نظر وی، پایگاه اجتماعی زنان بی‌ثبات‌تر و متزلزل‌تر از مردان است و انعکاس این پایگاه‌های اجتماعی را در زبان جست‌وجو می‌کند در تکیه بیشتر زنان بر صورت‌های استاندارد و غیرفشرده تجلی می‌یابد.

در پایان در راستای تحقق هدف کلی مطالعه حاضر، روند فرایند فشرده‌سازی در داده‌های به‌دست‌آمده، کارکرد دیدگاه شناختی بایبی در این خصوص را تأیید می‌کند. علاوه‌براین، مشخص شد که روند کاربرد فشرده‌سازی از قدیم به جدید سیر صعودی داشته است. بنابراین می‌توان ادعا کرد که گویشوران زبان فارسی با گذشت زمان از فرایند فشرده‌سازی در گفتار خود بیشتر استفاده می‌کنند و این امر به‌منظور تسریع بخشیدن در گفتار تحقق می‌یابد. همچنین نتایج این پژوهش با یافته‌های موئنگ و همکاران (2015) همسو است به این ترتیب که در این پژوهش نیز مشخص شده است که برطبق چارچوب واج‌شناسی بایبی، خوشه‌های همخوانی در پایان واژه‌ها به یک همخوان کاهش یافته و فرایند حذف رخ می‌دهد. این تقلیل خوشه در هجاهای پایانی واژه شایع‌تر است تا در خوشه‌هایی با هجاهای آغازین و روند تقلیل خوشه‌های همخوانی در فعل‌ها به‌خصوص در فعل‌های اسنادی دارای بیشترین بسامد است. این درحالی است که هجاهای آغازین فعل‌ها به هیچ‌وجه دچار تقلیل و کاهش نمی‌شوند و این امر با یافته‌های شناختی همخوانی دارد. درنهایت مشخص شد که به لحاظ کاربرد شناختی اجتماعی و به‌دلیل پای‌بندی بیشتر زنان برای رعایت استانداردهای زبانی آن‌ها در محاوره بیشتر از مردان نسبت به استفاده از مصادیق فشرده‌سازی تمایل نشان داده‌اند.

۶. پی‌نوشت‌ها

1. co-articulated gestures
2. lexical strength
3. entrenchment
4. Fowler, C.A.
5. Housum, J.
6. Fraser

7. Moeng, E.
8. optimality Theory
9. usage-based Model
10. interlanguage
11. Hisagi, M.
12. Rojczyk, A.
13. Wardhaugh, R.
14. Tannen, D.
15. Lackoff, G.
16. Boehm, J.
17. Reynolds, A.

۷. منابع

- بیجن‌خان، م. (۱۳۸۹). نظام واج‌گونه‌های زبان فارسی در چارچوب نظریه واج‌شناسی تولیدی. *دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*، ۱۵۶، ۹۵-۱۱۷
- لئوت لید سدروف (۱۳۸۱). *علم در جامعه*. ترجمه م. پاک‌نهاد جبروتی. *کتاب ماه علوم اجتماعی*، ۵۸ و ۵۹، ۸۲-۸۶.
- صفایی قلاتی، م. (۱۳۹۲). *بررسی کشش جبرانی در زبان فارسی در چارچوب شناختی: پژوهشی کاربردی‌بنیاد در حوزه واج‌شناسی تک‌سطحی*. رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس تهران، دانشکده علوم انسانی.
- کامبوزیا، ع. (۱۳۹۷). *واج‌شناسی: رویکردهای قاعده بنیاد*. تهران: سمت.
- مدرسی، ی. (۱۳۶۸). *درآمدی بر جامعه‌شناسی زبان*. تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
- میکائیلی، ف.، و فراهانی، م.ن. (۱۳۸۴). بررسی مدل پردازش واج‌شناختی خواندن در دانش‌آموزان پسر عادی و نارساخوان دبستانی. *پژوهش در حیطه کودکان استثنایی*، ۴، ۳۷۹-۴۱۶.

References

- Abolghasemi, M. (1996). *A Historical Grammar of the Persian*. Tehran: Samt. [In Persian].

- Bijankhan, M. (2010). *The allaphonic system of Persian language requirements in the framework of articulatory phonological theory*. Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, 156. 95-117. [In Persian].
- Bybee, B. (2004). *Phonology and language use* (3th Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Bybee, B. (1999). *Usage-based phonology*. University of New Mexico, 211-242.
- Fowler, C. A. & Housum J. (1987). Talkers' signaling of "new" and "old" words in speech and listeners' perception and use of the distinction. *Journal of Memory and Language*, 26, 489--504.
- Hisagi, M., Shafer, VL, Miyagawa, S., Kotek, H., Sugawara, A., & Pantazis, D. (2016). Second-Language learning effects on automaticity of speech processing of Japanese phonetic Contrasts: *Brain Research*.
- Kambouzia, A.K.Z. (2018). *Phonology: Rule-based Approaches*, 7th edition, Tehran: Samt. [In Persian].
- Langacker, R. (1988). A usage-based model. *Topics in Cognitive Linguistics* (Current issues in linguistic theory) (pp. 61-127). Amsterdam: John Benjamins.
- Leut lead S. (2002). Science in society. Translated by Pak Nahad Jabaruti, Maryam. *Book of Social Sciences Month*, 58(59), 86 82. [In Persian].
- Mikaeili, F., & Farahani, M.N. (2006). Studying phonological processing model for student's normal and dyslexic boy of primary School. *Research on Exceptional Children*, 18 (4), 379-416. [In Persian].
- Modarresi, Y. (1989). *An Introduction to Sociolinguistics*. Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies. [In Persian].
- Moeng, E., Boehm, J., & Reynolds, A. (2015). *Modeling the interlanguage: The effect of frequency in the L2 acquisition of English consonant clusters*. *Studies in the Linguistic Sciences*.
- Rojczyk, A. & Porzuczek, A. (2019). *Quality and duration of unstressed vowels*

in Polish. Elsevier. 80-89.

- Safaei Ghalati, M. (2013). *A study of compensatory lengthening in Persian language in the cognitive framework: a pragmatic based research in the field of single level sociology*. PhD Thesis, Tarbiat Modares University of Tehran, Faculty of Humanities. [In Persian].
- Tannen, D. (1995). The power of talk: who gets heard and why. *Harvard Business Review*, 73(5), 138-148.
- Wardhaugh, R. (2006). *An introduction to sociolinguistics* (5th Ed.), Oxford: Blackwell Publishing.